OILAVIY TADBIRKORLIKNING TURLARI VA VAZIFALARI

Narzullayev Shodiyor Eshpulatovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
«Biznes boshqaruvi» kafedrasi I.f.f.d PhD Ilmiy rahbar:
Olimjonova Shaxzoda Yorqin qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Menejment fakulteti BBA-84/25 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23738177

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati, asosiy turlari va vazifalari, uning mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, oilaviy tadbirkorlikning aholi bandligini ta'minlash, oilalar daromadini oshirish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish hamda kichik biznesni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Oilaviy biznes faoliyatida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Аннотация. В статье рассматриваются экономическая сущность, основные виды и функции семейного предпринимательства, а также его роль в развитии национальной экономики. Анализируется значение семейного бизнеса в обеспечении занятости населения, повышении доходов семей, эффективном использовании местных ресурсов и развитии малого предпринимательства. Рассматриваются основные проблемы семейного бизнеса и предлагаются пути их решения.

Abstract. This article examines the economic nature, main types, and functions of family entrepreneurship and its role in national economic development. It analyzes the importance of family businesses in creating employment opportunities, increasing household income, making efficient use of local resources, and developing small businesses. The article also identifies major challenges faced by family entrepreneurs and suggests possible solutions.

Kalit so'zlar: oilaviy tadbirkorlik, oilaviy korxona, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, bandlik, oilaviy daromad, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, iqtisodiy rivojlanish.

Ключевые слова: семейное предпринимательство, семейное предприятие, малый бизнес, частное предпринимательство, занятость, семейные доходы, производство, сфера услуг, экономическое развитие.

Key words: family entrepreneurship, family business, small business, private entrepreneurship, employment, household income, production, services, economic development.

Oilaviy tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, aholi farovonligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. U oila a'zolarining tashabbusi, mehnati, moddiy imkoniyatlari va kasbiy tajribasiga asoslangan holda daromad olishga qaratilgan faoliyat hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 2012-

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yil 26-apreldagi O'RQ-327-sonli «Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida»gi Qonunida oilaviy tadbirkorlik oila a'zolari tomonidan tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad yoki foyda olish maqsadida amalga oshiriladigan tashabbuskorlik faoliyati sifatida belgilangan [1].

Oilaviy tadbirkorlikning muhim xususiyati oila a'zolarining biznesni tashkil etish va boshqarishda bevosita ishtirok etishidir. Bunda oila a'zolari ishlab chiqarish, mahsulotlarni sotish, xizmat ko'rsatish, moliyaviy hisob-kitoblarni yuritish va mijozlar bilan ishlash kabi vazifalarni o'zaro taqsimlashlari mumkin. O'zaro ishonch, tajriba almashish va umumiy maqsad sari intilish oilaviy biznesning rivojlanishiga yordam beradi. Biroq biznesni samarali boshqarish uchun vazifalarni aniq belgilash, daromad va xarajatlarni hisobga olish hamda iqtisodiy qarorlarni puxta tahlil qilish zarur.

Oilaviy tadbirkorlik faoliyat yo'nalishiga ko'ra bir necha turga ajratiladi. Birinchi tur — ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi oilaviy tadbirkorlikdir. Bunda oila a'zolari tikuvchilik, non va qandolat mahsulotlari tayyorlash, mebel ishlab chiqarish, milliy hunarmandchilik buyumlarini yaratish kabi faoliyatlarni amalga oshiradilar. Ushbu yo'nalishning asosiy maqsadi xomashyoni tayyor mahsulotga aylantirish va uni sotish orqali daromad olishdan iborat.

Ikkinchi tur savdo faoliyati bilan bog'liq. Oilaviy do'konlar, kichik savdo shoxobchalari va internet orqali mahsulot sotish bunga misol bo'ladi. Bunday faoliyatda xaridorlarning talabini o'rganish, mahsulot sifatini nazorat qilish, narxlarni to'g'ri belgilash va xarajatlarni boshqarish muhim hisoblanadi. Hozirgi sharoitda an'anaviy savdoni elektron savdo bilan birlashtirish oilaviy tadbirkorlarga kengroq mijozlar doirasiga chiqish imkonini beradi.

Uchinchi tur — xizmat ko'rsatish sohasidagi oilaviy tadbirkorlik. Sartaroshlik, tikuvchilik xizmatlari, maishiy texnikalarni ta'mirlash, umumiy ovqatlanish, turizm va boshqa xizmatlar ushbu yo'nalishga kiradi. Xizmat ko'rsatish faoliyatida mijozlarga qulaylik yaratish, xizmat sifatini oshirish va ishonchli munosabatlarni shakllantirish tadbirkorlik muvaffaqiyatining muhim omillaridir.

To'rtinchi tur qishloq xo'jaligi bilan bog'liq oilaviy tadbirkorlikdir. Dehqonchilik, chorvachilik, parrandachilik, asalarichilik va meva-sabzavotlarni qayta ishlash ushbu faoliyatning asosiy misollaridir. Mazkur yo'nalish mahalliy resurslardan foydalanish, oziq-ovqat mahsulotlarini yetishtirish va qishloq aholisining daromadlarini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, mavsumiylik, ob-havo sharoiti va mahsulotlarni saqlash bilan bog'liq muammolarni hisobga olish talab etiladi.

Beshinchi tur hunarmandchilikka asoslangan oilaviy tadbirkorlikdir. Kashtachilik, kulolchilik, gilam to'qish, zargarlik va milliy kiyimlar tayyorlash kabi faoliyatlar oilaviy an'analarni saqlash va ularni iqtisodiy manfaat bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Milliy hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan talabni o'rganish, ularni sifatli tayyorlash va turistik bozorlarda targ'ib qilish ushbu faoliyatning rivojlanishiga ko'maklashadi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarga asoslangan oilaviy tadbirkorlik ham rivojlanmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar orqali savdo qilish, onlayn ta'lim xizmatlarini ko'rsatish, grafik dizayn, raqamli marketing va internet orqali buyurtmalar qabul qilish bunga misol bo'la oladi. Ushbu faoliyatlar ayrim hollarda katta ishlab chiqarish maydoni talab qilmaydi. Biroq raqamli savodxonlik, axborot xavfsizligi va bozor talabiga moslashish muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilaviy tadbirkorlikning asosiy vazifalaridan biri oilalarning daromad manbalarini shakllantirish va ularning iqtisodiy mustaqilligini oshirishdir. Tadbirkorlikdan olingan daromad oilaning kundalik ehtiyojlarini qondirish, farzandlar ta'limini ta'minlash va turmush sharoitini yaxshilashga xizmat qiladi. Daromadning bir qismini biznesni kengaytirishga yo'naltirish esa faoliyatning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ikkinchi muhim vazifa aholi bandligini ta'minlashdir. Oilaviy biznes dastlab oila a'zolarining mehnatiga asoslanishi, faoliyat kengayganda esa qo'shimcha ishchilarni jalb qilishi mumkin. Xalqaro mehnat tashkiloti kichik va o'rta korxonalarda barqaror hamda munosib ish o'rinlarini yaratish uchun tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, qulay biznes muhitini shakllantirish va zarur ko'nikmalarni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi [2].

Oilaviy tadbirkorlik mahalliy resurslardan samarali foydalanish vazifasini ham bajaradi. Oilada mavjud bino, uskuna, kasbiy bilim va tajribani iqtisodiy faoliyatga jalb etish orqali qo'shimcha qiymat yaratiladi. Masalan, tomorqada yetishtirilgan meva-sabzavotlarni qayta ishlash yoki uy sharoitida tikuvchilik faoliyatini yo'lga qo'yish mavjud imkoniyatlardan foydalanishning amaliy ko'rinishidir.

Shuningdek, oilaviy tadbirkorlik kichik biznesni rivojlantirish, bozorni mahsulot va xizmatlar bilan ta'minlash hamda raqobatni kuchaytirishga xizmat qiladi. Yangi mahsulotlar ishlab chiqarilishi va xizmatlar ko'rsatilishi iste'molchilar tanlovini kengaytiradi.

Jahon bankining O'zbekistondagi qishloq tadbirkorligini rivojlantirishga oid ma'lumotlarida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, tadbirkorlarning imkoniyatlarini kengaytirish va yangi ish o'rinlarini yaratishning ahamiyati qayd etilgan [3].

Oilaviy tadbirkorlikning yana bir vazifasi tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish va avlodlar o'rtasida kasbiy tajriba almashinuvini ta'minlashdan iborat. Oila a'zolari biznes faoliyatida qatnashish orqali moliyaviy savodxonlik, rejalashtirish, mijozlar bilan muloqot qilish va qaror qabul qilish tajribasini orttiradilar. Hunarmandchilikka asoslangan korxonalarda esa an'anaviy kasblar va milliy qadriyatlar davom ettiriladi.

Shunga qaramay, oilaviy tadbirkorlik rivojida ayrim muammolar mavjud. Moliyaviy mablag'larning yetishmasligi, marketing bilimlarining cheklanganligi, zamonaviy texnologiyalardan kam foydalanish va oila a'zolari o'rtasida vazifalarning aniq taqsimlanmaganligi faoliyat samaradorligini pasaytirishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tadbirkorlar biznes-reja tuzishlari, xarajat va daromadlarni muntazam hisobga olishlari, bozor talabini o'rganishlari hamda raqamli savdo vositalaridan foydalanishlari lozim.

Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishda moliyaviy va maslahat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, kasbiy ta'limni rivojlantirish va tadbirkorlik ko'nikmalarini oshirish muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari, mahsulot sifatini yaxshilash, mijozlar bilan uzoq muddatli munosabatlarni shakllantirish va faoliyatni qonunchilik talablariga muvofiq tashkil etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, oilaviy tadbirkorlik iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim omilidir. Uning ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi, hunarmandchilik va raqamli faoliyat kabi turlari oilalar uchun daromad manbalarini yaratadi. Oilaviy tadbirkorlikning samaradorligini oshirish esa moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, bozor talabini o'rganish va biznesni oqilona boshqarish bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli oilaviy biznesni tizimli qo'llab-quvvatlash oilalar farovonligi, aholi bandligi va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan manbalar

1. O'zbekiston Respublikasi. «Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida»gi Qonun, 2012-yil 26-aprel, O'RQ-327-son. LexUZ — O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
2. Havola: https://lex.uz/uz/acts/-2004956

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. International Labour Organization (ILO). Guide to Recommendation No. 189 on Job Creation in Small and Medium-sized Enterprises. 2022.
4. Havola: https://www.ilo.org/publications/guide-recommendation-no189-job-creation-small-and-medium-sized-enterprises
5. World Bank. Entrepreneurs Bring Jobs and Opportunity to Rural Uzbekistan. 5 February 2026.
6. Havola: https://www.worldbank.org/en/news/feature/2026/02/05/entrepreneurs-bring-jobs-and-opportunity-to-rural-uzbekistan

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.